

ОСНОВНІ ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДЖЕРЕЛАХ ПЕРВИННОГО ПРАВА ЄС

MAIN STAGES OF DEVELOPMENT OF INVESTMENT ACTIVITY REGULATION IN EU'S PRIMARY LEGISLATION

Дешко Л.М.,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного публічного права
Київського національного торговельно-економічного університету

Савицький І.В.,
магістрант кафедри міжнародного публічного права
Київського національного торговельно-економічного університету

Стаття присвячена виділенню основних періодів розвитку регулювання інвестиційної діяльності в джерелах первинного права Європейського Союзу. Виявлено основні чинники, які вплинули на це регулювання, досліджено процес його розвитку, виявлено особливості кожного з виявлених етапів.

Ключові слова: джерела первинного права ЄС, свобода руху капіталу, інвестиції, інвестиційна діяльність.

Статья посвящена выделению основных периодов развития регулирования инвестиционной деятельности в источниках первичного права Европейского Союза. Выявлены основные факторы, которые повлияли на это регулирование, исследован процесс его развития, выявлены особенности каждого из выявленных этапов.

Ключевые слова: источники первичного права ЕС, свобода перемещения капитала, инвестиции, инвестиционная деятельность.

The article is devoted to the allocation of the main periods of development of regulation of investment activity in the sources of primary legislation of the European Union. The main factors that influenced on this regulation were found out, the process of its formation and development was investigated, features of each of the identified stages were revealed.

Key words: sources of primary legislation of EU, freedom of movement of capital, investments, investment activity.

Постановка проблеми. Держави не можуть розвивати економіку без залучення та ефективного використання інвестицій. Шляхом накопичення приватного, державного та іноземного капіталів та через забезпечення доступу до сучасних технологій інвестиції не лише сприяють формуванню національних інвестиційних ринків, але й позитивно впливають на динаміку ринків товарів та послуг. Крім того, інвестиції сприяють заходам макроекономічної стабілізації та вирішенню соціальних проблем трансформаційного періоду [1, с. 114; 2; 3]. Європейський Союз є лідером серед реципієнтів іноземних інвестицій. Правова система Європейського Союзу є унікальним прикладом для вивчення досвіду розвитку такого економіко-політичного союзу, зокрема в питаннях залучення інвестицій [4, с. 22].

В умовах глобалізації національний економічний розвиток залежить від конкурентоздатності національного законодавства у створенні дієвих механізмів забезпечення, з одного боку, вільного руху капіталів, створення сприятливого інвестиційного клімату, з другого боку, забезпечення дієвих механізмів захисту національних інтересів [4, с. 22]. Для виходу з кризи вітчизняні підприємства потребують залучення кредитних та інвестиційних ресурсів. Згідно із сучасними теоріями руху міжнародних капіталів інвестування за кордон здійснюється тільки в тому випадку, коли воно прибутковіше за інші види діяльності. Політичні фактори, якими може маніпулювати

уряд держави, не можуть забезпечити прибутковості інвестицій, проте він у змозі сприяти розвитку певного виду діяльності. Таким чином, завдання уряду будь-якої країни полягає у створенні сприятливого інвестиційного клімату і забезпеченні додаткових стимулів тим суб'єктам, які ефективно працюють у пріоритетних для економіки країни напрямках [5].

Стан дослідження. В юридичній науці питання правового регулювання надання інвестиційних послуг в ЄС досліджували Р.П. Бойчук, Ю.А. Гончарова, Д.В. Задахайло, В.К. Мамутов, В.С. Щербина та ін. Динаміка ж зміни суспільних відносин в Україні та ЄС у цій сфері та, як слушно зазначає Р.П. Бойчук, «програми з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами та План заходів щодо виконання цієї Програми» [4, с. 22] свідчать про необхідність та доцільність дослідження правового регулювання інвестиційної діяльності в Європейському Союзі.

Як відомо, джерела права Європейського Співтовариства у своїй ієрархії поділяється на: 1. Джерела первинного права (базисні); 2. Джерела вторинного права (похідні). Європейське Співтовариство як складова Європейського Союзу створене та функціонує на основі установчих договорів. Ці договори були вироблені в результаті співробітництва між державами-засновниками, підписані належним чином, ратифіковані кожною державою. Основна особливість установчих договорів полягає в тому, що вони

безпосередньо породжують права й обов'язки для всіх суб'єктів. Правові норми, закріплені в установчих договорах, утворюють свого роду конституційну основу – фундаментальну базу діяльності Співтовариств зокрема та ЄС у цілому [6]. Саме тому мета цієї статті – виявити основні етапи розвитку правового регулювання інвестиційної діяльності в джерелах первинного права ЄС та їх особливості.

Виклад основного матеріалу. Натхненні наміром спільними діями сприяти економічному й соціальному поступові своїх країн, щоб ліквідувати бар'єри, що ділять Європу, визнаючи головну мету своїх зусиль – стале поліпшення умов життя та праці своїх народів, визнаючи, що усунення наявних перешкод потребує узгоджених дій, щоб гарантувати постійний розвиток, збалансовану торгівлю та чесну конкуренцію, бажаючи сприяти, через спільну торговельну політику, поступовому скасовуванню обмежень міжнародної торгівлі, Високі договірні сторони заснували європейську Спільноту (Римський договір про створення Європейської економічної спільноти від 27 березня 1957 р. (далі – Римський договір) [7]). Відповідно до ст. 2 Римського договору завданням Спільноти було визначено поширювати в межах усієї Спільноти гармонійний, збалансований і стабільний розвиток економічної діяльності, високий рівень зайнятості й соціального захисту, рівність жінок і чоловіків, стабільне та безінфляційне зростання, високий рівень конкурентоспроможності й конвергенції економічних показників, високий рівень захисту й поліпшення стану довкілля, підвищення рівня та якості життя, економічну й соціальну згуртованість та солідарність держав-членів [7]. Загальновідомо: Римський договір заклав чотири принципи, які лежать в основі створення спільного ринку Спільноти (свобода переміщення робочої сили, свобода обігу товарів, свобода обігу послуг, свобода руху капіталу). Як слушно зазначає Р. Бойчук, «попри те, що термін «інвестиції» прямо не використаний у Договорі, загально визнано, що інвестиції складають підклас переміщення капіталів» [4]. Опосередковано захист прав інвесторів став однією із цінностей ЄС.

Єдиний європейський акт від 17 лютого 1986 р. вніс значні зміни до Римського договору, відкривши шлях до формування єдиного ринку.

Договір про функціонування ЄС визначив порядок функціонування Союзу та встановив сфери, межі та механізми реалізації його повноважень. Відповідно до ст. 39 Договору в межах Спільноти належить забезпечувати свободу пересування працівників. Свобода пересування веде до скасування будь-якої дискримінації на підставі державної належності працівників держав-членів у питаннях зайнятості, оплати праці та інших умов праці й зайнятості. З урахуванням обмежень на ґрунті суспільного порядку, суспільної безпеки та суспільного здоров'я із свободи пересування випливає право: а) зголошуватися на наявні пропозиції щодо працевлаштування; б) із цією метою вільно пересуватися в межах території держав-членів;

с) перебувати в державі-члені з метою працевлаштування згідно з положеннями, що регулюють працевлаштування громадян цієї держави, закладеними в законах, підзаконних та адміністративних актах; д) після завершення праці в державі-члені залишатися на її території згідно з умовами, визначеними у виконавчих регламентах, що їх належить розробити Комісії. У статті 41 Договору зазначається, що держави-члени в рамках спільної програми сприяють обмінові молодими працівниками. Згідно зі ст. 43 Договору заборонено обмежувати свободу підприємницької діяльності громадян однієї держави-члена на території іншої держави-члена. Цим також заборонено застосовувати до громадян будь-якої держави-члена обмеження на створення представництв, філій чи дочірніх підприємств на території будь-якої держави-члена. Свобода підприємницької діяльності також охоплює право започаткувати та вести самостійну трудову діяльність, а також створювати підприємства й керувати ними. У ст. 47 Договору йдеться, що «щоб полегшити особам започаткування та ведення самостійної підприємницької діяльності, Раді...належить видати директиви про взаємне визнання дипломів, сертифікатів та інших документів, що засвідчують кваліфікацію. На ті самі цілі Раді ... належить видати директиви про координацію положень, закладених у законах, підзаконних чи адміністративних актах держав-членів про започаткування та ведення самостійної діяльності. Раді ...належить приймати рішення про директиви, виконання яких охоплює зміни принаймні в одній державі-члені наявних правових принципів, що регулюють професії, стосовно навчання та доступу до них фізичних осіб. В інших випадках Раді належить діяти кваліфікованою більшістю». Також у Договорі йдеться, що «заходи та процедури, зазначені в частинах першій та другій, не повинні становити засобу свавільної дискримінації чи прихованого обмеження вільного пересування капіталу та платежів» [8].

Як вже зазначалося, Р. Бойчук слушно наголошує, що «попри те, що термін «інвестиції» прямо не використаний у Договорі, загально визнано, що інвестиції складають підклас переміщення капіталів...» [4]. Договір заклав основи інвестиційного клімату [4].

Маастрихтський та Амстердамські договори не внесли змін до правового регулювання інвестиційної діяльності в ЄС. Вони поодинокі згадували фінансові послуги, не містили норм, які б регулювали інвестиційну діяльність [4].

Таким чином, у 1957 р. Римським договором закладено основи функціонування інвестиційної політики ЄС. Опосередковано захист прав інвесторів став однією з цінностей ЄС. Норми, які б регулювали безпосередньо інвестиційну діяльність в Римському договорі, відсутні. Правове ж регулювання прямих інвестицій знаходилося у компетенції держав-членів ЄС.

Зумовлене це було необхідністю створення сприятливого інвестиційного клімату. Загальновідомо: інвестиційний клімат є сукупністю політичних, пра-

вових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та закордонних інвесторів [9]. «Інвестиційний клімат розглядають на рівні держави, регіону, галузі, підприємства. На кожному із цих рівнів діють відповідні чинники, за сукупністю яких оцінюють сприятливість інвестиційного клімату, виділяють п'ять груп чинників, під впливом яких формується інвестиційний клімат: 1. Рівень розвитку продуктивних сил та стан інвестиційного ринку. 2. Політична воля влади та правове поле (створення відповідної нормативної бази; досягнення стабільності національної грошової одиниці; рівень розвитку валютного регулювання; забезпечення привабливості об'єктів інвестування). 3. Стан фінансово-кредитної системи та діяльність фінансових посередників (рівень інвестиційної діяльності банків; рівень розвитку та функціонування парабанківської системи; інвестиційна політика). 4. Статус іноземного інвестора (режим іноземного інвестування; діяльність міжнародних фінансово-кредитних інституцій; наявність вільних економічних та офшорних зон). 5. Інвестиційна активність населення», як слушно зазначає О.Л. Загорянська [9].

Найбільш значущу роль у розвитку різних сфер економіки відіграють саме прямі інвестиції. Інвестиційний процес не є статичним і перебуває в постійній динаміці як на зовнішньому (глобалізаційному), так і на внутрішньому (трансформаційному) рівнях. Складність регулювання інвестиційної діяльності полягає в тому, що вона охоплює різнобічні сфери економічного життя. Крім того, інвестиційні зв'язки мають бути оптимізовані як усередині інвестсистеми, так і з навколишнім глобальним середовищем [10]. Іноземні інвестиції знаходяться в самому центрі міжнародного поділу виробничої діяльності.

1 грудня 2009 р. набрав сили Лісабонський договір. Відповідно до консолідованої версії Договору про функціонування ЄС докладаючи зусиль для досягнення якомога повною мірою цілей вільного руху капіталу між державами-членами та третіми країнами та без шкоди іншим Главам Договорів, Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють заходи щодо руху капіталу до або з третіх країн із залученням прямих інвестицій, включаючи інвестиції в нерухомість, щодо заснування, надання фінансових послуг або допуску цінних паперів на ринки капіталу (п. 2 ст. 64).

Лише Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, може одноставно і після проведення консультацій із Європейським Парламентом ухвалити заходи, що є кроком назад в законодавстві Союзу в питаннях лібералізації руху капіталу до або з третіх країн (п. 3 ст. 64).

Отже, з набранням чинності Лісабонським договором підходи, засновані на значній ролі держави і захисті внутрішніх економічних інтересів, було замінено на нові. Правове регулювання прямих інвестицій стало винятковою компетенцією Європейського Союзу.

В умовах глобалізації рух капіталу виступив як провідна форма зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема, спостерігається різке збільшення потоків прямих іноземних інвестицій. Будучи найбільшим у світі закордонним інвестором, ЄС розглядає прямі іноземні інвестиції як основний засіб, що сприяє розвитку, а також економічному та соціальному зростанню. Зокрема, активізація експорту капіталу ТНК призвела до істотного зростання ступеня інтеграції країн ЄС у світове господарство [10].

Відповідно до пп. в п. 1 ст. 101 консолідованої версії Договору про функціонування ЄС як несумісні з внутрішнім ринком забороняються всі угоди між суб'єктами господарювання, рішення об'єднань суб'єктів господарювання та узгоджені практики, що можуть вплинути на торгівлю між державами-членами і метою або наслідком яких є перешкоджання, обмеження або спотворення конкуренції на внутрішньому ринку, зокрема ті, що: обмежують або контролюють виробництво, ринки, технічний розвиток або інвестиції. У п. 3 ст. 199 Договору наголошується, що асоціювання має серед іншого ціллю сприяння держав-членів інвестиціям, які необхідні для поступального розвитку цих країн та територій.

Розділ 2 консолідованої версії Договору про функціонування ЄС присвячено спільній торговельній політиці. Відповідно до ст. 206 Договору Союз у спільних інтересах сприяє гармонійному розвитку світової торгівлі, поступовому скасовуванню обмежень міжнародної торгівлі та прямим іноземним інвестиціям, а також зниженню митних та інших бар'єрів. У п. 1 ст. 207 Договору йдеться, що спільна торговельна політика ґрунтується на уніфікованих принципах, зокрема стосовно змін тарифних ставок, укладання тарифних та торговельних угод, пов'язаних із торгівлею товарами та послугами, а також торговельних аспектів інтелектуальної власності, прямих іноземних інвестицій, досягнення уніфікованості заходів лібералізації, експортної політики та заходів для захисту торгівлі, таких як ті, яких вживають у випадку демпінгу або субсидування. Спільна торговельна політика здійснюється в контексті принципів та цілей зовнішньої діяльності Союзу. Відповідно до п. 2 ст. 207 Договору Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів згідно зі звичайною законодавчою процедурою ухвалює заходи, що визначають рамки реалізації спільної торговельної політики.

Отже, в рамках спільної торговельної політики ЄС здійснюється правове регулювання прямих інвестицій. ЄС має виключну компетенцією з визначення рамок реалізації спільної торговельної політики. Положення щодо спільної торговельної політики визначені в розділі 2 консолідованої версії Договору про функціонування ЄС.

З 2009 р. правове регулювання прямих інвестицій перестало перебувати в компетенції держав-членів ЄС. Європейський Союз набув виняткової компетенції з правового регулювання прямих іноземних інвестицій у рамках загальної торгової політики.

Висновки. У результаті проведеного дослідження виділено такі основні періоди розвитку регулювання інвестиційної діяльності в джерелах первинного права Європейського Союзу та такі їх особливості:

1) 1957–1985 рр. – Римський договір заклав один із принципів, які лежать в основі створення спільного ринку Спільноти – свободу переміщення капіталу, підкласом якого є інвестиції. Опосередковано захист прав інвесторів став однією із цінностей ЄС. Правове регулювання прямих інвестицій знаходиться в компетенції держав-членів ЄС;

2) 1986–2009 рр. – Єдиний європейський акт відкрив шлях до формування єдиного ринку, заклав основи створення сприятливого інвестиційного клімату. Правове регулювання прямих інвестицій знаходиться в компетенції держав-членів ЄС;

3) 2009 р. – теперішній час – правове регулювання прямих інвестицій здійснюється в рамках спільної торговельної політики ЄС. Захист прав інвесторів – цінність ЄС. Європейський Союз має виключну компетенцію з визначення рамок реалізації спільної торговельної політики ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мальський М.З. Інвестиційна політика в Європейському Союзі та перспективи для України. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. 2016. Випуск 23. С. 114–121.
2. Deshko L., Kyshnir D. Legal regulation of the activity of on-line collaborative platforms in the EU / Development of National Law in the context of integration into the European Legal Space: Monography. Warszawa: BMT Eridia Sp. z o.o. Wydawnictwo Erida, 2018. P. 97–112.
3. Дешко Л. Державне регулювання ціноутворення на лікарські засоби в країнах Європейського Співтовариства та інших країнах. Право України. 2007. № 12. С. 126–129.
4. Бойчук Р.П. Основні засади правового регулювання інвестиційної діяльності в ЄС. Право та інноваційне суспільство. 2015. № 2. С. 22–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2015_2_5.
5. Загорянська О.Л. Інвестиційний клімат і чинники, що його формують. URL: <http://www.kdu.edu.ua/statti/2008-1/124.pdf>.
6. Ханік-Посполітак Р.Ю. Правове регулювання захисту прав споживачів в Україні та ЄС: порівняльний аспект. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8237/Khanyk-Pospolitalak_Pravove_rehuliuвання.pdf.
7. Договір про заснування Європейської Спільноти від 23 березня 1957 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_017.
8. Договір про функціонування ЄС. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b06.
9. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. К.: Лібра, 2002. 472 с.
10. Шаповалова В.В. Конвергенція інвестиційних процесів країн ЄС та України. URL: <http://official.chdu.edu.ua/article/viewFile/91100/86901>.